

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П.ДРАГОМАНОВА**

РУБАН Алла Олексіївна

УДК 140.8:17.035.3

**СВІТОГЛЯДНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ
(ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ)**

09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2008

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі філософії і політології Державного вищого навчального закладу „Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник - доктор філософських наук, професор
Стогній Іван Петрович,
ДВНЗ „Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”,
завідувач кафедри філософії і політології.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Огородник Іван Васильович
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри української філософії та культури;

кандидат філософських наук, доцент
Чекаль Леонід Андрійович
Національний аграрний університет,
завідувач кафедри філософії.

Захист відбудеться ”5” лютого 2008 року о 16 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.13 при Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий ”25” грудня 2007 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Б.К.Матюшко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Процес утвердження Україною своєї суверенності і незалежності, розбудови державності вимагає істотної трансформації світоглядних орієнтацій та самосвідомості нації, відродження і збереження традицій, культурних цінностей українського народу, культивування його кращих рис: любові до рідної землі, працелюбності, толерантності, віри у справедливість, прагнення до індивідуальної свободи, поваги до жінки, зв'язку з природою, усього того, що складає глибинні підвалини його національного характеру. Вказане надає особливої значимості та визначає актуальність дослідження проблеми національного характеру.

Філософське дослідження даної проблеми є актуальним як у загальнотеоретичному, так і соціокультурному аспектах, а саме поняття „національний характер” відноситься до найбільш уживаних у соціофілософських контекстах, але разом з тим – і до найбільш невизначених, дискусійних за змістом. Як таке, воно уособлює в собі цілий напрямок філософії історії та синтезу суспільних наук, який можна назвати характерологією народів. Цю галузь філософсько-історичних досліджень можна визначити як осмислення історичного поступу людства та його культури через проєкції та уособлення у психологічних типах людської особистості з виокремленням поняття „людина культури” як ідеального людського типу, який формується національною культурою і відтворюється нею як безумовна, єдино прийнятна форма людського існування. Такий підхід (завдяки введенню в науковий обіг поняття „національний характер”) створює широкі можливості для розробки персоналістської версії історії і надає нову перспективу для розвитку філософської антропології та багатьох традиційних тем соціальної філософії. Тому нині як науковцями, так і політиками все більше усвідомлюється значення етнопсихологічної складової та необхідності розробки відповідного науково-теоретичного інструментарію для осмислення складних проблем становлення і розвитку самосвідомості народу, процесів національної самоідентифікації, спрямувань культурної політики тощо, де невід'ємною складовою є поняття „національний характер”.

Риси характеру народу значною мірою визначають його історичну долю, тому національний характер стає предметом вивчення в усіх культурних націй. Це набуває своєї актуальності і для України, де врахування психологічних особливостей і традиційних етнопсихологічних рис українського народу стає одним з елементів результативності суспільних дій і державних реформ під час формування громадянського суспільства. Окрім

перерахованого, актуальність дослідження проблеми національного характеру зумовлюється необхідністю осмислення міжетнічних взаємовідносин народів України. Пошук ефективної системи заходів, спрямованих на уникнення протистоянь, які виникають у сфері національних і міжнаціональних конфліктів, підвищення культури міжетнічного дискурсу, тісно пов'язані з вивченням природи, сутності і чинників формування національного характеру як на рівні етносу, так і на рівні особистості.

Ступінь наукової розробки проблеми. У суспільній науці склалася традиція характерології народів, починаючи ще із часів античної Греції, коли історики та філософи намагалися описати специфічні риси різних людських характерів, визначити історичні та природні чинники їх формування.

Від часів античності проблема національного характеру постійно знаходиться в полі зору суспільствознавців і філософів як наукова проблема, пов'язана з процесами національного розвитку. Найвагоміший доробок у постановку і розгляд проблеми національного характеру внесли, безумовно, романтизм і німецька класична філософія. Так, романтизм, обґрунтувавши ідею „духу народу” як раціональної і позараціональної дійсності, реалізованій у культурі, заклав підвалини комплексного дослідження національного характеру з погляду етнографії, психології, культурології, філософії. І.Кант, Й.Фіхте, Г.Гегель запропонували розробку понять „народ”, „нація”, „характер нації” як філософських категорій, що мають не лише історичне, але й світоглядне і методологічне значення, розширили філософський аналіз національного характеру як феномена пов'язаного саме із процесами національного розвитку. Щоправда, саме від романтизму склалася тенденція розгляду національного характеру як феномену культури.

У XIX столітті концепт національного характеру став актуальною проблемою української та російської суспільно-філософської думки, що було пов'язано з активними національними процесами, які розгорнулись у цих країнах. Російські мислителі (М.Бердяєв, М.Данилевський, К.Леонтьєв, В.Соловйов, С.Франк, Г.Шпет) розвивали російську національну ідею, обґрунтовували загальнонаціональну, всесвітньо-месіанську роль Росії, виходячи перш за все із визначення особливих якостей російського духу (характеру).

У той же час почала розвиватись і філософія української національної ідеї, яка була суттєво пов'язана з аналізом специфіки життєвого світу українців та їх культури як чинників формування особливостей українського національного характеру. Починаючи з діяльності Кирило-Мефодієвського братства, особливо М.Костомарова, концепт українського національного характеру отримав статус наукової світоглядної проблеми. Ті чи інші аспекти українського національного характеру пов'язані, насамперед, із розвитком української національної ідеї, досліджували найвідоміші діячі української

культури (В.Антонович, М.Грушевський, М.Драгоманов, Д.Донцов, Ю.Липа, В.Липинський, М.Міхновський, О.Потебня, І.Франко, М.Хвильовий).

Методологічні світоглядні основи дослідження української ментальності розкриті в працях В.Вернадського, Б.Грінченка, О.Духновича, М.Костомарова, П.Куліша, В.Липинського, І.Нечуя-Левицького, Г.Сковороди, Лесі Українки, І.Франка, Т.Шевченка.

Українську душу намагалися збагнути М.Боришевський, Г.Ващенко, О.Кульчицький, М.Кушнір, І.Огієнко, Є.Онацький, І.Рибчин, С.Русова, М.Стельмахович, В.Сухомлинський, Б.Цимбалістий, Д.Чижевський, М.Шлемкевич, В.Янів, Я.Ярема.

Етнопсихологічні аспекти українського народу вивчали Д.Донцов, В.Липинський, Ю.Липа, І.Мірчук, Ю.Русов, В.Янів.

Питання про взаємозв'язок людини і природи посідає чільне місце у філософському доробку тих учених, котрих об'єднує наймення „Київська світоглядно-антропологічна школа”: В.Іванов, М.Попович, В.Табачковський, М.Тарасенко, В.Шинкарук, О.Яценко.

Кінець ХХ століття у вітчизняному науковому просторі характеризується значним інтересом до теорії ментальності взагалі, української зокрема. Підґрунтям для її розробки слугують праці з історії української культури та української філософії В.Горського, Н.Мозгової, І.Огородника, М.Поповича, В.Табачковського, Ю.Федіва; роботи із соціальної філософії Г.Горак, Р.Додонова, В.Жадька, Т.Ящук; політологічні студії І.Грабовської, М.Коваль, С.Павлюк, В.Скуратівського тощо. З'явилися також цікаві дисертаційні дослідження В.Буяшенко, О.Колісник, А.Кравченко.

Проблеми національного менталітету і ментальності, характеру народу у зв'язку з теорією етносу та етногенезу розкриваються в роботах цілого ряду провідних учених ХХ століття (В.Андрущенко, В.Буяшенко, Е.Бистрицький, А.Бичко, І.Бичко, Ю.Бромлей, І.Варзар, Г.Волинка, А.Горак, Л.Гумільов, Р.Додонов, В.Ігнатов, О.Картунов, М.Кисельов, В.Кремень, С.Кримський, В.Крисаченко, П.Кожин, Ю.Корж, І.Кресіна, І.Лисий, В.Ліщук, Г.Лозко, М.Лук, О.Майборода, Г.Марков, М.Мокляк, І.Музика, О.Нельга, Б.Новіков, І.Стогній, В.Огірчук, І.Огородник, В.Панібудьласка, В.Потульницький, С.Пролеєв, В.Табачковський, С.Українець, В.Храмова, Л.Чекаль, Б.Чепурко, С.Чешко, В.Шамрай, А.Швецова, А.Шевченко, В.Школьник, В.Шинкарук).

Системними цілеспрямованими дослідженнями проблем національного характеру в сучасній українській філософії відзначаються праці А.Бичко, І.Бичка, І.Старовойта, особливо П.Гнатенка, котрий заснував і очолив філософську школу предметом досліджень якої є не лише загальнотеоретичні аспекти національного характеру, а й конкретні проблеми формування саме української ментальності.

Проте, не зважаючи на певні напрацювання, доводиться констатувати, що проблема українського національного характеру не втрачає своєї актуальності і вимагає систематизованого дослідження, оскільки всі процеси національного розвитку і життя України (національна культура, національна свідомість і самосвідомість, національна психологія, національна політика, взаємовідносини нації та особистості) безпосередньо пов'язані з проблемою національного характеру.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана відповідно до комплексної цільової програми „Київська філософська школа і проблеми трансформації освіти в Україні” (0104U003127), (наказ Міністерства освіти і науки України № 654 від 16.11.2005) та планів науково-дослідної роботи кафедри філософії і політології Державного вищого навчального закладу „Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”.

Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (протокол № 3 від 27 вересня 2007 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є систематизований філософський аналіз процесу формування та становлення українського національного характеру, визначення місця і ролі цього феномену в духовному житті України.

Реалізація поставленої мети зумовлює постановку та вирішення таких основних завдань:

- розкрити зміст понять „український характер”, „українська ментальність”, „український менталітет” як філософських категорій та виявити сучасні сутнісні характеристики їх основ;
- дослідити історико-філософський аспект формування українського національного характеру і стан розробки проблеми національного характеру в сучасних вітчизняних наукових напрацюваннях;
- виявити методологічну специфіку дослідження феномену ментальності філософією та іншими науками в контексті методологічних засад українського національного характеру;
- виокремити особливості буття українського народу, його характеру; обґрунтувати право на власну історичну долю і незалежний розвиток;
- встановити співвідношення природних і соціальних детермінант, етнічних особливостей відродження національного характеру та духовності за умов трансформацій сучасного українського суспільства.

Об'єктом дослідження є феномен українського національного характеру, основні риси українського народу, його душі, „серця”, оптимізму і еросу.

Предмет дослідження процес формування українського національного характеру, особливості світоглядної ментальності, український етнос.

Методологічна основа дослідження. У процесі роботи над дисертаційним дослідженням використовуються теоретичні та методологічні розробки філософів, а також наукові праці, написані в суміжних галузях гуманітарного знання: дослідження істориків, культурологів, етнологів, котрі розглядали питання, споріднені з проблематикою даної роботи; теоретико-методологічні підходи до вивчення української ментальності методами історико-генетичного аналізу та соціально-культурної антропології.

У дисертаційному дослідженні використовуються загальні методологічні принципи об'єктивності, історизму, причинності, зіставлення, порівняння, загального зв'язку і розвитку та ін. Розкриття теми і розв'язання поставлених завдань ґрунтуються на комплексі методів: конкретно-історичному підході і методі єдності історичного й логічного, необхідний для виявлення сучасного розуміння основних понять дослідження; аналізі та синтезі; компаративістики; структурно-функціональному; системному; соціологічному; порівняльно-історичному.

Наукова новизна дослідження. У дисертації вперше здійснений систематизований аналіз проблеми національного характеру в його філософсько-антропологічній рефлексії за умов культурної глобалізації і відродження української ментальності та духовності в трансформаціях сучасного українського суспільства.

Наукова новизна отриманих результатів розкривається в положеннях, що виносяться на захист:

- розкрито змістовне навантаження понять „український характер”, „українська ментальність”, „український менталітет” як філософських категорій, що виражають культурну індивідуальність народу, його сформовану особистість, у яких знаходить відображення життєвий світ народу, буття людини в культурі, її світосприйняття та світобачення крізь призму власного етносу; визначено їх спільні ознаки та відмінності;
- досліджено історико-філософські аспекти української ментальності і стан опрацювання проблеми національного характеру в сучасних наукових розробках; обґрунтовано необхідність більш поглибленого опрацювання цієї проблеми в праксеологічному аспекті;
- аргументовано, що українська ментальність, як підґрунтя національного характеру є об'єктивною реальністю, яка, формуючись упродовж віків має свою специфіку та особливості;
- виявлено особливості буття українського народу, його характеру та ментальності, що засвідчують його власну історичну долю та право на свою культуру, незалежний розвиток;

- встановлено співвідношення природних і соціальних детермінант, етнічних особливостей формування українського національного характеру в сучасних умовах з виявленням його основних рис; доведено необхідність відродження та збереження тих із них, що сприяють солідаризації українського народу.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає в дослідженні антрополого-культурних аспектів етнонаціонального буття людини. Описані антропологічні підходи до аналізу національного характеру людини при поясненні етнокультурних процесів у глобалізованому світі. Фактологічний матеріал дисертації може бути використаний у науково-дослідницькій, навчальній та прогностичній діяльності: при підготовці спеціальних курсів, написанні навчальних посібників та методичних рекомендацій із філософської антропології, психологічної антропології, соціальної антропології, культурної антропології, структурної антропології, філософії культури;

Одержані результати можуть послужити теоретико-методологічною базою для проведення подальших досліджень процесів етнокультурного та національного розвитку України.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є результатом самостійної роботи здобувача. Висновки і положення наукової новизни особисто отримані автором.

Апробація результатів дисертації здійснювалася шляхом обговорення на засіданнях кафедри філософії і політології ДВНЗ „Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди”. Матеріали досліджень з теми дисертації слугували основою для підготовки наукових статей, доповідей та виступів на *X Сковородинівських читаннях* (Переяслав-Хмельницький, 2001), на *Міжнародній науково-практичній конференції „XXI століття і Г.С.Сковорода”* (Переяслав-Хмельницький, 2002), на *XI Всеукраїнських Сковородинівських читаннях* (Переяслав-Хмельницький, 2003), на *I Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції „Сім'я та родинне виховання в українській національній педагогічній культурі”* (Переяслав-Хмельницький, 2004), на *V Всеукраїнській науково-практичній конференції „Духовність українства XXI століття”* (Кіровоград, 2005), на *XII Всеукраїнських Сковородинівських читаннях* (Переяслав-Хмельницький, 2005), на *VI Всеукраїнській науково-практичній конференції „Духовність українства XXI століття”* (Кіровоград, 2006), на *Всеукраїнській науково-практичній конференції „Культурно-ціннісні витоки сучасного виховання особистості”* (Київ, 2006), на *VI Всеукраїнській науково-теоретичній конференції „Українська література: духовність і ментальність”* (Кривий Ріг, 2006), *XIII Всеукраїнських Сковородинівських читаннях* (Переяслав-Хмельницький, 2007).

Публікації. Основні теоретичні положення та результати дисертації викладено у 11 наукових публікаціях: з них 4 у фахових виданнях затверджених ВАК України та 9 у збірниках наукових праць та матеріалах конференцій.

Структура та обсяг роботи зумовлений логікою наукового дослідження, його метою та завданнями. Дисертація складається із вступу, 3-х розділів, які включають у себе 11 підрозділів; висновків, списку використаних джерел. Дисертація містить 179 сторінок основного тексту та 18 сторінок списку використаних джерел у кількості 235 найменувань, з них 4 іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У „**Вступі**” обґрунтовано актуальність теми, визначається стан її наукової розробки, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, мета та завдання, предмет і об'єкт дослідження, наукова новизна, методологічна база дослідження, його практична цінність, особистий внесок автора, апробація теми та обґрунтування структури роботи.

Перший розділ – ”Проблема національного характеру в контексті історико-філософського аналізу” – присвячений дискурсивному аналізу проблеми національного характеру в історико-філософському контексті.

У підрозділі 1.1. **”Національний характер як філософська категорія”** аналізується становлення національного характеру як реальності і філософської категорії; їх змістовного навантаження у єдності всіх складників останньої, зв'язку з іншими категоріями, зокрема, „характер народу”, „нація”. Показано, що національний характер формується історично і, в свою чергу, постає як історія відтворена в певних формах поведінки, пріоритетів, настанов та уподобань людей, які належать до певної нації. Питання про реальність національного характеру – це питання про єдність історичного суб'єкта, яким є певна нація. А наявність та єдність такого суб'єкта – це питання єдності історії. Тобто проблема національного характеру відноситься до фундаментальних проблем філософії історії і філософського розуміння дійсності взагалі. Тому вже такі мислителі, як Ф.Бекон, Ф.Вольтер, Г.Гегель, К.Гельвецій, І.Гердер, В.Гумбольдт, Е.Гуссерль, Д.Дідро, Ж.Дюбі, І.Кант, Е.Кондильяк, Ж.Ламетрі, Ш.Монтеск'є, Ф.Новаліс, Ж.-Ж.Руссо, Е.Трьольч, Й.Фіхте, Д.Юм намагалися не лише вичленити найбільш типові риси характеру того чи іншого народу, але й здійснити його філософський аналіз, окреслити грані можливих методологічних підходів до нього. Названі вчені виокремили національний характер як філософську категорію, що охоплює сутність нації, її своєрідність як суб'єкта історичної дії. На основі простого опису унікальних рис вдачі того чи іншого народу

філософська думка утвердила розуміння національного характеру як феномена культури, як способу самореалізації людської сутності в національному культурному просторі.

У другому підрозділі **”Національний характер як предмет філософського дослідження”** здійснюється перехід від аналізу національного характеру як філософської категорії до його аналізу як предмету філософського дослідження, під кутом зору пошуку нових підходів до вирішення проблем створення національної системи виховання, органічно пов’язаної з національною культурою і національним характером, менталітетом українського народу, розробки методології та уточнення понять „ментальність” і „менталітет”, виявлення рис національної самосвідомості і національних поведінкових стереотипів. За основу бралось розуміння національного характеру як феномена культури, наукових положень, висловлених представниками школи „психології народів” (В.Вундт), „психології мас” (Г.Лебон), теорії архетипів (К.Юнг), феноменології (Е.Гусерль), теорії соціального характеру (Е.Фром), культурології ХХ століття (М.Вебер, Е.Трьольч), школи „Анналів” (Ле. Февр, М.Блок), концепції нового соціального характеру (О.Тоффлер); німецьких учених Х.Штейнталя, В.Вунда, К.Ріхтера, М.Лацаруса; російських мислителів - М.Бердяєва, М.Грушевського, М.Данилевського, К.Леонтьєва, В.Соловійова, С.Франка, Г.Шпета; українських мислителів - В.Антоновича, М.Драгоманова, Д.Донцова, Ю.Липи, В.Липинського, М.Міхновського, О.Потебні, І.Франка, М.Хвильового.

При дослідженні послуговувалося характеристикою національної ментальності в роботах І.Бичка, А.Бичко, В.Васильєва, Л.Гамаль, Я.Гарасима, Р.Додонова, В.Дорошкевича, І.Старовойта, В.Храмової спільним у поглядах яких є акцентування зв’язку цього поняття із поняттям душі народу та її складовими: психічними характеристиками, волею, розумом. Зазначається, що вивчення національного менталітету допомагає коригувати національну політику і етнополітику, оскільки культура (матеріальна і духовна) древньої етнокультурної спільності і сучасних народів відрізняються між собою набагато більше, ніж їхні менталітети, розглянуті в межах окремих історичних епох. Підставою для даного положення постають дослідження Є.Ануфрієва, Д.Аскоченського, Д.Валуєва, М.Вебера, І.Габдулгафарова, Є.Галкіна, П.Ігнатенка, С.Гуревича, І.Ільїна, В.Скуратівського, М.Стельмаховича, Б.Ступарика, В.Сявавка, Н.Уфімцева, В.Хруща, Г.Шпета та ін., які розглядаючи взаємовпливи і загальні характерні риси давнього і сучасного менталітетів доводять їхню структурно-тимчасову наступність і навіть єдність.

Аналіз праць вітчизняних учених (А.Баронін, М.Гнатко, І.Грабовська, В.Павленко, М.Пірне, С.Плющ, Є.Причепій, Н.Хазратова, В.Храмова,

О.Чеховський) та науковців із діаспори (Н.Григоріїв, О.Кульчицький, Б.Цимбалістий, М.Шлемкевич, В.Янів) дає можливість зробити висновок, що в сучасній культурологічній, філософській і психолого-педагогічній літературі необхідно розрізняти поняття „менталітет” і „ментальність”.

У підрозділі 1.3. ”Особливості українського національного характеру в сучасних умовах” розглядаються особливості українського національного характеру. Показано, що українські історична та філософська думки у вирішенні питання національного характеру пройшли ті ж етапи розвитку, що й західноєвропейська, американська та російська: від простого запитання „Які ми є?” і відповідного описування рис національного характеру до запитань „Чому ми є саме такі?” та „Якими ми маємо бути?”, врешті-решт до аналізу тих культурних форм, які створюють бажану „людину української вдачі”.

Тема українського національного характеру досить ґрунтовно представляється в історичних свідченнях, вибіркового аналізу яких, починаючи з XI і закінчуючи XIX ст., здійснив В.Січинський, який чи не вперше зробив спробу саме філософського аналізу та осмислення ідеї самобутності українського народу, його вдачі та історичного шляху. Цим питанням у єдності світоглядних, політичних, соціальних аспектів з виходом на обґрунтування національної ідеї значну увагу приділяли члени Кирило-Мефодіївського братства – М.Гулак, М.Костомаров, П.Куліш, Т.Шевченко.

При розгляді поставленого питання залучувалися праці українських авторів з діаспори Д.Донцова, В.Липинського, Ю.Липи, О.Кульчицького, І.Мірчука, Д.Чижевського, В.Яніва, Я.Яреми.

Досить широкою є панорама сучасних досліджень національного світогляду та національного характеру, де українські вчені намагаються схарактеризувати їх як необхідний компонент національної самоідентифікації етносу. У філософсько-антропологічному аспекті проблеми сучасних етнокультурних процесів аналізуються в працях І.Бичка, А.Бичко, Г.Горак, О.Картунова, М.Мокляка, О.Панченка; конверсії національної свідомості – І.Кресіної, В.Ткаченка; концепції „духу народу” – В.Вілкова, В.Жадька; національного державотворення - Ю.Римаренка, національних архетипів – Р.Додонова, С.Кримського, В.Табачковського; етнокультурної парадигми – В.Андрущенка, С.Наумкіної, М.Поповича, С.Римаренка; етнофілософії – С.Грабовського, О.Забужко, В.Кременя, В.Лісового; етнополітології – І.Кресіної, М.Михальченка, Л.Нагорної, І.Оніщенко, В.Потульницького, етносоціології – А.Орлова, Б.Парахонського, В.Скуратівського, етнопсихології – О.Нельги, В.Павленка; етнокультурології – В.Андрущенка, Є.Бистрицького, Г.Волинки, В.Горського, С.Грабовського, етнокультурного організму – В.Беґа. В оперті на названі дослідження дисертанткою робиться узагальнюючий висновок про те, що етнічні групи складаються з людей,

об'єднаних загальними рисами і більш-менш стабільними особливостями культури та психічного складу, що виражаються в мові, народному мистецтві, звичаях, обрядах, традиціях, нормах поведінки. Знати їх - означає мати можливість передбачати реакцію народу на екстремальні ситуації, у яких люди найбільше згуртовуються і які можуть виникати спонтанно або створюватись штучно, а також координувати його дії.

У підрозділі 1.4. "Дослідження та аналіз українського національного характеру (світоглядного менталітету)" феномен ментальності розглядається як одна із найскладніших проблем філософії, що зумовлює раціональний виклад явищ етнічного життя, виокремлюються два основні підходи до його вивчення, які використовуються українськими дослідниками.

Перший характеризується ретроспективною експертною оцінкою, яка дозволяє на основі історичного минулого виявити і пояснити теперішній стан менталітету. У справі вивчення української ментальності із першоджерел нормативного підходу стояли Д.Антонович, М.Костомаров, О.Кульчицький, В.Липинський, Ю.Липа, Д.Чижевський, В.Щербаківський, В.Янів, Я.Ярема та ін., які намагалися виявити суттєві для українця ментальні норми шляхом фіксації в історичному минулому.

Другий підхід заснований на емпіричній фіксації нині наявних рис етнічного (національного характеру), через який знаходять свій вияв більш глибокі ментальні процеси. Даний підхід в українській науці представлений головним чином іменами соціальних психологів: О.Баришпольця, В.Бебика, В.Васютинського, Е.Донченко, Н.Слюсаревського, Н.Хазратова та ін.

Розділ 2 - "Теоретико-методологічні основи формування української ментальності" висвітлює аналіз теоретико-методологічної основи формування української ментальності як цілісного феномена та полікультурності як однієї з нових парадигм етнонаціонального буття людини в умовах культурної глобалізації.

У підрозділі 2.1. "Історико-філософський аналіз проблеми розуміння національного характеру" відмічається, що ментальність - це категорія, яка визначає сучасний контекст онтології людини в культурі, її світосприйняття та світобачення крізь призму власного етносу (нації, народності) чи соціальності вартості. Це своєрідна „рафінованість” людини в бутті власного етносу, а саме поняття ментальності виходить за межі поняття способу мислення, зосереджуючи в собі соціальний досвід, інтереси, що властиві особистості для певного етапу культурного розвитку.

Українська ментальність як категорія об'єктивно існуюча, явище мінливе, змінюване залежно від конкретних умов і завдань. Вона увібрала в себе тисячолітній досвід українського народу і поєднала з ним набуте в подальшій своїй історії. Українська ментальність, з одного боку, втрачалася, а

український менталітет губився в умовах Речі Посполитої, Австро-Угорщини, Російської імперії, Радянського Союзу, з іншого, саме у боротьбі з денаціоналізацією формувалися українська ментальність і український менталітет.

Національний характер, або національний тип ментальності, визначається як притаманні кожному народу особливості його соціокультурної конфігурації. Такі особливості є результатом впливу сукупних історичних, соціальних, географічних та інших факторів. Розглядаються „прояви світоглядного, а не побутового менталітету”, які пов’язуються із філософськими, релігійними, літературно-художніми та іншими аспектами. Таке пояснення важливе, оскільки світоглядна ментальність, інтегрує в собі хаотичний потік психічних образів і уявлень, що притаманні не окремим індивідам, а саме духовним спільнотам у процесі створення власної „картини світу” – світогляду, виступаючи в якості контексту, дискурсу, в якому знаходить своє специфічне втілення унікальний засіб бачення людиною змісту оточуючої реальності.

У підрозділі 2.2. ”Джерела формування української національної ментальності” визначено, що українська національна ментальність сформувалася під впливом зовнішніх умов життя людей (природи, її характеру, видів сільськогосподарських робіт, побуту, культури, релігії, традицій, звичаїв, обрядів, народної психології, системи виховання, повсякденного духовного життя, моральних принципів та ідеалів, народної архітектури, взаємин із природою і навколишнім світом).

Усе це дає змогу вважати, що ментальність відображає специфіку трансісторичних проблем етносу та їх вирішення. Стосовно основи етнічної ментальності, то вона виявляється в домінуючих життєвих настроях, у характерних особливостях світосприймання, у системі моральних вимог, норм, цінностей і принципів виховання; у співвідношенні магічних і технологічних методів впливу на дійсність; у формах взаємин між людьми; сімейних засадах, у ставленні до природи і праці, в організації побуту, свят, у конкретних актах самоорганізації етносу, його вчинках. Завдання на майбутнє полягає в тому, щоб науково усвідомити наші психічні диспропорції, систематизувати їх за позитивними і негативними вартостями, закріпити позитивні і послабити негативні чинники, зберігаючи при тому певну рівновагу.

Реалізація поставленого завдання пов’язується у дисертації з вивченням становлення і розвитку національної ментальності та менталітету у двох розрізах: філогенезу – зміни психіки людини в ході її біологічної еволюції під впливом умов життя та онтогенезу – змін, які відбуваються в ході індивідуального розвитку.

У підрозділі 2.3. "Характерні риси та структурні компоненти української ментальності" на основі проаналізованих з цього питання літературних джерел виділяються кілька основних напрямків дослідження рис українського характеру як складника ментальних структур українців.

Досліджуючи особливості формування українського національного характеру серед рис, специфічних лише для українців, виокремлено: гумор, заздрість, хитрість, любов до природи та індивідуалізм. Саме українці є найуважнішими до своєї моральної характеристики, використовують для неї найбільшу кількість параметрів (причому, як позитивні, так і негативні визначаються у приблизно рівних пропорціях). Відмічається, що український етнос є найбільш різноманітним, складним і суперечливим, має як динамічні чинники, так і найбільший потенціал драматичності. У моральному плані українці постають найбільш неоднорідною спільнотою, власне, лише цьому етосу властивий великий драматизм.

Виявлення своєрідності етноменталітету українців здійснюється зверненням до запропонованої О.Донченко структури і властивості соціальної психіки, дихотомічно вибудованої шкали бінарних опозицій в яких представлені її головні властивості, а саме: екстраверсія – інтроверсія, екстернальність – інтернальність, чоловіче – жіноче, інтуїція – сенсорика, раціональність – ірраціональність, стабільність – нестабільність.

У підрозділі 2.4. "Філософсько-психологічний аспект ментальності" дослідження ментальності та культурологічного феномена національного характеру пов'язується з досягненням „психоаналітичної думки”, визнання того, що не все в характері людини і людських спільнот можна пояснити лише проявом свідомих процесів їх життєдіяльності. Внутрішній світ людини складний і багатоманітний, де чільне місце займає глибиннопідсвідоме як індивідуальне, так і колективне вивчення якого, його якостей та впливів на свідомість і поведінку людей дають більш повне уявлення про життя особистості і суспільства, ті чинники, які його визначають. З точки зору такого підходу людська спільнота (етнос, нація) як сукупність її представників (осіб) з комплексом властивих саме їм якостей буття та об'єктивних умов існування, що відіграють роль інтегративних чинників, постає як вповні реальна духовно-психологічна єдність.

Дух є невід'ємною ознакою людського буття; без цього поняття в будь-яких термінологічних модифікаціях немає визначення людини. Тому соціокультурні форми людського існування настільки ж є артикуляціями духу, наскільки дух становить внутрішній сенс цих форм. Доходиться висновку, що межі спільноти – це не лише кордони території, що її заселяє етнос, не лише межі поширення мови та специфічних культурних форм, це також психологічні межі спільного світобачення, особливих світоглядних настанов,

психологічних стандартів життєвого вибору та стратегій буття тощо, які забезпечують психологічну єдність етносу.

Третій розділ - "Особливості соціально-філософського становлення духовності українського народу" присвячений обґрунтуванню національного, культурно-духовного відродження української держави через подолання технократичних орієнтацій теорії і практики українського громадянського життя; відродження духовності українського народу, національних основ його буття, повернення до втрачених традицій і цінностей, подальшого відродження й оновлення українського менталітету.

У підрозділі 3.1. "Г.Сковорода та П.Юркевич про особливості українського національного характеру" здійснено систематичний аналіз і переосмислення філософсько-антропологічних аспектів „філософії серця” Г.Сковороди та П.Юркевича, виявлення їх ролі і значення як основоположних принципів і засад становлення та самореалізації творчої особистості в умовах інтенсивного розвитку національного соціокультурного простору. Здійснено дослідження продовження філософських проблем „серця”, як осередку духовності започаткованих Г.Сковородою, М.Гоголем, П.Кулішем, Т.Шевченком, П.Юркевичем та ін., спроби вирішення в контексті їх творчості проблем духовності сучасних авторів (І.Бичко, М.Братасюк, Я.Гнатюк, Г.Горак, В.Горський, В.Даниленко, І.Захара, Л.Кудрик, Т.Силаєв, М.Сич, М.Скринник, О.Шикула, В.Шевченко, Н.Яцук та ін.). Відмічається специфіка національної філософії, що ґрунтується на особливостях національного світобачення, світосприйняття та світогляду, які викликані типовими рисами національної психології і характеру українців: емоційне сприйняття дійсності, сентиментальність, чутливість, ліризм, інтровертність. Обґрунтовуються положення про те, що філософія завжди є філософією окремого народу, квінтесенцією його ментальності. Саме в ній висловлюється душа народу, його внутрішній досвід, потаємні мрії та сподівання. Із глибин самосвідомості народного духу, з морального досвіду поколінь українська філософія сформулировала висновки про те, що цінність людського життя є абсолютною, а приниження гідності особистості і відсутність свободи неприпустимими. Саме із цього приводу доречно звертання до вчення Г.Сковороди, П.Юркевича та інших українських мислителів, що відображають в ідеях „спорідненої праці, „філософії серця”, „метафізики любові” кордоцентризм, антеїзм та екзистенційність українського світогляду.

У підрозділі 3.2. "Вплив духовної сфери суспільства на формування і розвиток етнічної ментальності" відзначається, що в радянський період поняття „духовна сфера суспільства” та „суспільне пізнання” ототожнювалися і часто вживалися як синоніми. Розглянутий підхід до проблеми засвідчує, що духовну сферу суспільства не можна зводити до форм суспільної свідомості. Духовне життя еволюціонує і являє собою життя,

що включає в себе комунікацію людей, обмін інформацією, формування, задоволення певних потреб, їх безпосереднє спілкування. Ігнорування проблемами ментальності, уявлення, ніби духовне життя вичерпується філософськими, релігійними, політичними, естетичними доктринами, де зміст ідей мислителів і теоретиків можна поширювати на все суспільство, поверталось забуттям того, що ці ідеї і вчення залишаються надбанням інтелектуальної еліти тією мірою, якою вони поширюються у свідомості більшості, неминуче „переробляються”, трансформуються, часом до невпізнанності. Зауважується, що опинившись на „ментальному ґрунті” і сприймаючи їх відповідно до умонастроїв певного етносу уже наявні ідеї набувають етнічного забарвлення, адаптуються під запити конкретної етнічної спільноти. З іншої сторони, у процесі духовного розвитку важливу роль відіграють ментальні стереотипи й установки етнічного середовища його учасників – ідеологів, учених, художників, носіїв конкретних етнічних властивостей. Таким чином, те, що ми традиційно вважаємо єдиним змістом духовного життя – ідеї, концепції, доктрини, теорії, тобто знання, „являють видиму частину „айсберга” духовного життя суспільства. Доведено, що формою прояву ідеальної основи духовної сфери на стадії хаосу виступає ні що інше, як етнічний, національний характер.

Узагальнено, що шляхи пізнання даних проблем залежать від вирішення багатьох чинників, серед яких: осмислена сутність менталітету як важливого атрибуту етнічного феномена, як філософську категорію, яка характеризує зв'язок між спільнотами людей, носіїв специфічних менталітетів, що виникли і передаються з покоління в покоління в результаті довготривалого існування у спільних географічних і соціально-історичних умовах; оцінено вплив ментальності на духовну сферу суспільства, виявлено місце і значимість ментальних станів у структурі духовної сфери.

У підрозділі 3.3. ”Відродження національного характеру, світогляду та духовності в умовах сучасної трансформації українського суспільства” духовно-національне відродження розглядається як процес активізації і вільного прояву якісно суб’єктивного українського начала. Відзначено, що сучасний вимір актуалізації духовно-ментальної проблематики обумовлений теоретичними і практичними потребами суспільних перетворень пострадянської України, оскільки злам стереотипів мислення й проблема пошуку духовних орієнтирів є характерною ознакою сучасної епохи. Відроджувальний процес, актуалізуючи проблему своєрідності українства, виокремив питання самодостатності нації як такої. Самозбереження і самовиявлення українського народу завжди обумовлювали його духовність. Зазначено, що складні і суперечливі реалії ХХ ст. внесли певні корективи (не завжди позитивні) у сферу цінностей і духовних пріоритетів українського суспільства. У цьому контексті дослідження з

етноментальної і духовної проблематики є не лише поступом українства до самоусвідомлення, самоутвердження і самопізнання, а й невід'ємною складовою подальшого духовно-національного відродження України загалом і становлення національної ідеї зокрема. Осмислюється духовний зміст і тенденції розвитку україно-ментального феномену, що має безпосереднє відношення до суспільного розвитку України і є певним втіленням проблеми національного самопізнання, на якому ґрунтується відроджувальний процес. Розглядається, яким чином формується та відроджується феномен духовності, світоглядні особливості національного характеру в умовах становлення сучасної української державності в історичному зв'язку.

ВИСНОВКИ

У висновках дисертації представлені підсумки проведених теоретичних досліджень, конкретизовані у наступних положеннях:

1. На світоглядно-філософському рівні національний характер розглядається у феномені ментальності або менталітету, який розкривається у спільній духовно-психологічній орієнтації певної суспільної – насамперед етно-соціальної групи, що інтегрує потік індивідуальних вражень, уявлень у цілісне світобачення, світовідчуття.

2. Національний характер належить до кола тих метафізичних ідей, котрі створюють умови розуміння певних культурно-історичних явищ. Його годі шукати у „самій дійсності”, поруч з такими явищами, як соціальні інститути, витвори мистецтва чи правові норми. Він втілює спосіб формування проблеми й постановки запитань, котрими тематизується і виокремлюється для дослідження певна галузь філософсько-світоглядних зацікавленостей. Національний характер як метафізична ідея – це запитання відносно того, чи можлива така психологічна єдність народу (етносу), котра перетворює певний людський загал на цілісну, поєднану внутрішніми інтегративними чинниками культурно-історичну особистість, цілком відмінну від інших чи навіть протиставлену їм.

3. Національний характер репрезентує особливості національного світогляду, де на категоріальному рівні категорії „національний світогляд” і „національний характер” є спорідненими, але не тотожними формами теоретичного мислення, необхідним компонентом національної самоідентифікації етносу. В них фіксуються загальні риси і більш-менш стабільні особливості культури та психічного складу етнічних груп виражених у мові, народному мистецтві, звичаях, обрядах, традиціях, нормах поведінки. А тому, вивчаючи риси світогляду і характеру української людини, дослідники намагалися і намагаються з'ясувати характерні особливості, що дають змогу розглядати її як репрезентанта народу.

4. Світогляд, будучи системою життєсміслових орієнтирів людської діяльності, виступає суттєвою духовною передумовою формування особливих форм самоідентифікації суб'єкта. Для того, щоб людина почала вільно цілеспрямовано діяти як представник якоїсь спільноти (колективу, верстви, класу, племені, раси, нації, регіону тощо) вона повинна чітко пов'язати особливі конкретні цілі своєї активності з життєсмісловими орієнтирами, які складають її світогляд. Власне, самі ті цілі, які ставить суб'єкт, а також вибір шляхів та засобів їх досягнення значною мірою визначаються характером світогляду даного суб'єкта.

5. Маючи „психологічне оздоблення” ментальність не може бути віднесена до повноправних духовних станів, вона являє собою інформаційний хаотичний субстрат, з якого черпають свій зміст елементи духовної сфери. Зміст ментальності, досягнувши вищих рівнів духовного життя розчиняється у національному характері, у суспільній думці, у формах суспільної свідомості, у змісті інституційного рівня духовного виробництва в формах архетипів, символів, ритмів, симпатій і антипатій. Ментальність узагальнює наявний духовний досвід етносу, що припускає деяку історичну відповідність характеристик елементів духовної сфери специфіці більш глибоких рівнів етнічної системи.

6. Ментальність - полісемантичне поняття для визначення рівнів мислення; інтегральна етнопсихологічна ознака індивіда, народу, нації; специфічне відображення дійсності, зумовлене життєдіяльністю нації (етносу) в конкретному географічному, історичному, культурному просторі; властивий певній епосі, культурі, цивілізації, спільності загальний розумовий інструмент, яким індивіди епохи володіють і користуються у неусвідомленій формі. Сутнісною формою вияву ментальності є менталітет - інтегральна ціннісно-мотиваційна характеристика соціальної спільноти; сформована система елементів духовного життя і світосприймання, яка зумовлює відповідні стереотипи поведінки, діяльності, способи життя різноманітних соціальних груп і індивідів; включає сукупність ціннісних, символічних, свідомих чи підсвідомих відчуттів, уявлень, настроїв, поглядів, світобачення. До менталітету належать звички, прагнення, символіка, традиції, інтуїтивне, несвідоме, що існують на рівні несвідомих психічних процесів.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ ВІДОБРАЖЕНО У ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

1. Рубан А.О. Проблема національного характеру в контексті історико-філософського аналізу // Мультиверсум: Філософський альманах: Зб. наук. праць / Гол. ред. В.В.Лях. - Вип.36. – К.: Український центр духовної культури, 2003. – С. 88-100.

2. Рубан А.О. Теоретико-методологічні основи формування української ментальності в контексті історико-філософського аналізу // Мультиверсум: Філософський альманах: Зб. наук. праць / Гол. ред. В.В.Лях. Вип.40. – К.: Український центр духовної культури, 2004. – С. 86-96.

3. Рубан А.О. Риси та структурні компоненти української ментальності // Нова парадигма: Журнал наукових праць / Гол. ред. В.П.Бех. - Вип.49. – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2005. – С.24-34.

4. Рубан А.О. Вплив духовної сфери суспільства на формування і розвиток етнічної ментальності // Гуманітарний вісник ДВНЗ „Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”: Науково-теоретичний збірник. – Тернопіль: Астон, 2006. – С. 556-562.

5. Рубан А.О. Розвиток гуманістичних цінностей людини в українській філософській думці в епоху Середньовіччя // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди: Науково-теоретичний збірник. - Вип.3. – Переяслав-Хмельницький, 2002. - С. 301-306.

6. Рубан А.О. Соціально-філософський аналіз українського національного характеру // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди: Науково-теоретичний збірник. - Вип.4. – Переяслав-Хмельницький, 2003. – С. 337-347.

7. Рубан А.О. Взаємозв'язок філософії Г.Сковороди та світоглядних мислителів ХХ століття // Наукові записки: Збірник наукових статей Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. – Вип.56. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2004.– С.146-155.

8. Рубан А.О. До проблеми соціально-філософського становлення духовності українського народу // Духовність українства: Збірник наукових праць. - Випуск восьмий / Ред. кол. Ю.М.Білодід та ін. – Кіровоград – Житомир, 2005. – С. 44-47.

9. Рубан А.О. Соціально-філософські засади формування та розвитку духовності особистості // Духовність українства ХХІ ст: Зб.праць. - Вип.10. - Кіровоград, 2006. - С.292-296.

10. Рубан А.О. Особливості формування національного характеру: філософсько-історичний огляд // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб. наук. праць. - Вип.9. – К., 2006. – С.45-50.

11. Рубан А.О. Світоглядні аспекти філософської антропології в творчості Г.С.Сковороди // Григорій Сковорода – духовний орієнтир для сучасності (Наукові матеріали XIII Сковородинівських читань): У 2 книгах / Відпов. ред проф. М.П.Корпанюк. – К.: Міленіум, 2007. – Кн.2. – С.86-94.

АНОТАЦІЇ

Рубан А.О. Світоглядні особливості українського національного характеру (філософсько-антропологічний аналіз). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури. – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ, 2008.

Дисертація присвячена філософсько-антропологічному аналізу світоглядних особливостей українського національного характеру в умовах культурної глобалізації. У роботі ґрунтовно подається характеристика понять „національний характер”, „українська ментальність”, „український менталітет”.

Аналізуються основні теоретичні здобутки у вивченні української ментальності. Сформовано концепцію змісту національного характеру, що змінюється в різні періоди. Згідно з національним ідеалом людина пов’язує себе через спорідненість із пращурами і нащадками з подіями, що формували їхній характер. Відзначається, що уявлення про характер народу виступає колективною уявою даного народу, оскільки пов’язана з його безпосереднім буттям у межах певного етносу, поняття національного характеру є дотичним до поняття світогляду і відрізняється від ментальності. У дисертації досліджується національний характер як система рис, що виникає внаслідок усвідомлення людиною свого буття в межах певного етносу і своєї причетності до нього, відчуття зв’язку свого буття з історією певного народу.

Ключові слова: національний характер, українська ментальність, український менталітет, світогляд, національна ідентичність, національна культура, „людина культури”.

Рубан А.А. Мировоззренческие особенности украинского национального характера (философско-антропологический анализ). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.04. – философская антропология, философия культуры. – Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова, Киев, 2008.

В работе раскрывается сущность понятий “национальный характер”, “украинская ментальность”, “украинский менталитет” как философские категории, выявлены современные характеристики их основ.

В диссертации значительное внимание уделяется историко-философскому анализу возникновения и развития проблемы национального характера. Смещение акцента в сторону историко-философского исследования обосновано, поскольку оно призвано показать, что

национальный характер не является случайно употребляемой в научном обиходе категорией, а имеет давнюю историко-философскую традицию.

Осуществлённый в исследовании анализ национального характера даёт право утверждать, что он является совокупностью социально-психологических черт (национально-психологических установок, стереотипов), свойственных национальной общности на определённом этапе развития, которые проявляются в ценностных отношениях к окружающему миру, а также в культуре, традициях, обычаях, обрядах. Национальный характер представляет собой своеобразное, специфическое сочетание общечеловеческих черт в конкретных исторических и социально-экономических условиях бытия национальной общности, поскольку история украинского народа, его героические победы и драматические поражения в прошлом, культура и материальная, и духовная, быт, традиции, обычаи, обряды, выработанная на протяжении веков система ценностей формировали содержание украинского национального характера.

Результаты диссертационной работы подтверждают, что наивысшей формой проявления украинской национальной ментальности есть духовность как квинтэссенция сознательной творческой жизни – служение высоким идеалам истины, добра, красоты и мудрости.

Установлено, что национальный характер (национальный тип ментальности) выявляется в присущих каждому народу особенностях его социокультурной “конфигурации”. Такие особенности есть результатом влияния исторических, социальных, географических и других факторов. Рассматриваются проявления мировоззренческого менталитета, связанные с философскими, религиозными, литературно-художественными и другими аспектами. Такое пояснение очень важно, поскольку мировоззренческая ментальность интегрирует в себе хаотический поток психологических образов и явлений, которые присущи не конкретным индивидам, а духовным общностям в процессе построения собственной “картины мира” - мировоззрения. Ментальность же в этом плане выступает в контексте, дискурсе, в котором находит своё специфическое выявление уникальный способ видения человеком смысла окружающей реальности.

Показано, что ментальность складывается из своеобразных мировоззренческих, моральных, психологических, чувственных, интеллектуальных фрагментов, которые подчёркивают историческую индивидуальность народа, этноса, нации. В историческом контексте ментальность выступает неповторимым социокультурным феноменом, который проявляется в системе духовных ценностей, в индивидуальном и коллективном поведении людей, способе жизни, вкусах, социальных и культурных традициях, верованиях, мифах. Ментальность как особенная характеристика личности и социума проявляется не только в актах сознания,

но и в социально-психологической, духовной и культурной сферах, которые доступны артикуляции и концептуализации. Ментальность выступает частью подсознания и проявляется в виде социальных инстинктов, существенно влияет на мотивацию поведения и действия представителей этноса, обуславливает своеобразие личности и социума на внешние факторы, придаёт уникальность познавательной и самопознавательной деятельности.

Ключевые слова: национальный характер, украинская ментальность, украинский менталитет, мировоззрение, национальная идентичность, национальная культура, „человек культуры”.

Ruban A.O. World outlook peculiarities of the Ukrainian national character (philosophical-anthropological analysis). – The manuscript.

The dissertation to achieve the Degree of the Candidate of Philosophical Sciences in speciality 09.00.04. - Philosophical anthropology, Philosophy of Culture. - The National Pedagogical University named after M.P.Dragomanov, Kiev, 2008.

The dissertation is devoted to philosophical and anthropological analysis of the world outlook peculiarities of the Ukrainian national character in the conditions of culture globalization. In this thesis the terms “national character”, “Ukrainian mentality” and “Ukrainian mentalitet” are thoroughly characterized.

The basic theoretic grounds in studying Ukrainian mentality are analyzed. The conception of national character content that changes in different periods is created. According to the national ideal, a person connects himself through likeness with forefathers and events, which formed their character. Its notes, that imagination about the people character is a collective imagination of the definite nationality, because it has conclusion with the humanity being of the definite ethnos. The conception of national character crosses with the notion of world outlook and differs from mentality. The national character as a system of features that appear after person’s realization of his being in definite ethnos and his belonging to it is analyzed in dissertation. There is a connection between the person being and history of definite nation.

Key words: national character, Ukrainian mentality, Ukrainian mentalitet, world outlook, national identity, national culture, “a person of culture”.